

Tagtig gedigte en twee essays.

Michel Houellebecq. Vertaal uit die Frans deur Catherine du Toit en medewerkers. 2012. Pretoria: Hond. 216 pp. ISBN 978-1-874969-18-1.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v51i1.27>

Die veelbekroonde en kontroversiële Franse digter en romanskrywer Michel Houellebecq (gebore 1958) slaag daarin om met elke boek politiek-korrekte brigades se nekhare te laat rys weens sy uitgesprokenheid oor veral seksualiteit en godsdiens. Afhangende van waar die leser staan, gaan Houellebecq óf ervaar word as rassisties, homofobies, islamofobies en skrywer van pornografie, óf as uitlokkende skrywer wat vreesloos, profeties, aforisties en elegant kwessies soos militante Islam en die invloed van die hedendaagse tegnologiese samelewing op seks en verhoudings ondersoek.

In die negentigerjare word Houellebecq die sogenaamde “popster van die enkel-generasie”; hierdie titel is grootliks gebaseer op die ontvangs van sy eerste twee romans, *Extension du domaine de la lutte* (1994, vertaal as *Whatever*) en dan veral *Les particules élémentaires* (1998, vertaal as *Atomised*). In 2000 verskyn *Lanzarote*, ’n vreemde mengsel van reisdokumentasie en fiksie oor ’n kultus, en in 2001 die hoogs erotiese en sardoniese snaakse *Plateforme* (*Platform*). *La possibilité d’une île* (2005, vertaal as *The Possibility of an Island*) is grotendeels wetenskapsfiksie. In 2011 verskyn *La carte et le territoire* (*The Map and the Territory*); dit word bekroon met Frankryk se mees toonaangewende literêre prys, die Prix Goncourt.

Tot en met die verskyning van Timothy Mathews en Delphine Grass se *The Art of Struggle* in 2010 (hul vertaling van Houellebecq se tweede digbundel, *Le sens du combat*), sou daar heel waarskynlik min lesers buite die Franssprekende wêreld gewees het wat weet het dat Houellebecq eers naam gemaak

het as digter voor hy die wêreld met sy romans omgekeer het.

Tot dusver het Houellebecq vier digbundels gepubliseer: *La poursuite du bonheur* (1992, *Die strewe na geluk*, bekroon met die Prix Tristan Tzara), *Le sens du combat* (1996, *Die sin van die stryd*, bekroon met die Prix de Flore) *Renaissance* (1999) en *Configuration du dernier rivage* (2013, *Konfigurasi van die laaste oewer*). Dikwels vorm gedigte ’n integrale deel van die romans, veral in *Les particules élémentaires* en *La possibilité d’une île*, waar gedigte inleiding tot en kommentaar op sentrale temas van dié tekste lewer.

Houellebecq se gedigte is merendeels sterk metries en vormvas met rympatrone en sluit spesifiek aan by Baudelaire—sy digterlike vader—se poësie in terme van die interesse in sensuele en estetiese plesiere, temas soos die stad en mensemassas en die dikwels siniese en ironiese toonaard daarvan. Die gedigte kan gekategoriseer word in drie tipes: vormvaste gedigte, prosagedigte en hibridiese vorme. Die twaalflettergeregde aleksandryn word dikwels as metriese beginsel ingespan. Uit die korpus van die eerste drie bundels is daar 252 gedigte waarvan 206 vormvas is, 30 prosaverse en 16 hibriede. Houellebecq is essensieel ’n liriese digter en die meeste gedigte is deurtrek van melancholie en ’n gevoel van treurigheid oor verlore dinge en tye. Gelees as ’n enkele korpus, loop die verse wel soms die gevaar om in ’n mate van eenselwigheid met betrekking tot veral toonaard en tematiek te verval, en daarom is die verskyning van ’n keur uit die gedigte ’n welkome gebeurtenis.

Om poësie te vertaal is berug om die moeilikheidsgraad daarvan; sommige vertalers beskou dit as ’n onmoontlike taak. Grass en Mathews doen Houellebecq byvoorbeeld geen guns met hul vertaling wat wemel van feitlike foute, lomp wendinge en transkulturele waninterpretasies nie.

Catherine du Toit van die Universiteit van Stellenbosch het saam met ’n groep van haar

studente tagtig van Houellebecq se gedigte uit die eerste drie bundels vertaal in Afrikaans. Daarmee saam het Du Toit twee seminale essays van Houellebecq—“Rester vivant: méthode” (“Om te bly lewe: ’n Handleiding”) en “Approches du désarroi” (“Benaderinge tot verwarring”)—uiters knap vertaal. Die bundel as geheel word ingelei deur Gavin Bowd se kernagtige voorwoord “Michel Houellebecq: ’n supermark Baudelaire” (eweneens puik vertaal deur Ryk Hattingh).

Hierdie bundel kan gelees word bloot vir die twee gemelde skerpsinnige essays. In “Om te bly lewe” verkondig Houellebecq verskeie digterlike waarhede en behandel die kwessie van die digter as “lewende selfmoordenaar”. Dié essay eindig visioenêr:

Soos jy nader kom aan die waarheid, sal jou alleenheid toeneem. Die woning is lieflik maar leeg. Jy wandel in leë sale waarin die eggo van jou voetstappe weerklink. Die atmosfeer is helder en onveranderlik; alle objekte is standbeelde. Soms huil jy, so wreed is die helderheid van dit wat jy sien. Jy sou graag wou terugkeer na ’n vroeër tyd, na die newel van onwetenskap; maar diep in jou weet jy dat dit reeds te laat is.

“Hou aan. Moenie bang wees nie. Die ergste is reeds verby. Natuurlik sal die lewe jou nog verskeur, maar dit raak jou nie eintlik meer nie. Onthou: in beginsel is jy reeds dood. Jy staan nou in die aangesig van die ewigheid” (28).

In “Benaderinge” word temas soos “Kontemporêre argitektuur as versnellingsvektor van verplasing”, “’n Beknopte geskiedenis van inligting” en “Die poësie van gestolde beweging” ondersoek.

Sentraal tot die problematiek van die vertaling van Franse poësie na ’n Germaanse taal soos Engels of Afrikaans, is die kwessie van metrum. Waar Engelse en Afrikaanse poësie by wyse van beklemtoonde en onbeklemtoonde sillabes geskandeer word,

word die metrum van Franse poësie merendeels (maar nie uitsluitlik nie) deur die aantal lettergrepe per reël bepaal. Du Toit besin deeglik oor haar en haar span se metodologie met die vertaling: dat daar doelbewus nie sprake was van vertaalteorieë nie (210) en dat hulle nie Houellebecq se gedigte “die beste sou dien deur te hou by die vaste prosodie van die oorspronklike nie en ook nie deur die prosodie te domestikeer nie. Op die ou end het elke gedig sy eie strategie bepaal. Ons het ons in die eerste plek laat lei deur die ritme en die klanke en probeer om daardeur uiting te gee aan ons vertolking van die brontekst” (211).

Deur hierdie werkswyse te volg, vermy Du Toit *et al.* verskeie slaggate waarin vertalers van Frans na Engels al getrap het, soos Joanna Richardson (1975) se verminking van Baudelaire deurdat sy die digter se metrum, ritme en rymskemas probeer behou en/of naboots, met telkense verliese van sentrale beelding, en Grass en Mathews se vermelde ondigterlike weergawe van Houellebecq se *Le sens du combat*.

Oor die algemeen slaag Du Toit *et al.* se werkswyse—wat natuurlik deur sommige lesers as konserwatief beskou sal word—goed en bly hulle na aan die oorspronklike gedigte. Die oorspronklike “gevoel” van gedigte slaan telkens deur en daar is ’n hele paar goeie vondste: “Les corps, les corps pourtant, est une appartenance” (“Die liggaam, die liggaam is nogtans ’n behorendheid”, 46–47); “De jeunes bourgeois circulent entre les rayonnages du Monoprix, élégantes et sexuelles comme des oies” (“Jong bourgeois poppies loop rond tussen die winkelrakke, so elegant en wulps soos ’n gesnater ganse”, 58–59), maar waarom word “Monoprix” verswyg?). (Vergelyk hierdie weergawe met Grass en Mathews se problematiese vertaling: “In Tesco a few yummy mummies are wondering [sic] in the aisles, refined and sexed up like peahens”, 21). “[O]n sent glisser leurs corps” word prag-

tig vertaal as “hulle windskadu byna tasbaar” (56–57); “Ah! N’avoit aucun souvenir des étreintes” word “A! Om alles te vergeet van die samelywing” (144–45) en Jan Rabie word funksioneel ingespan om “A quoi bon s’agiter?” te vertaal as “Waarom beweeg en geraas maak?” (146–47).

’n Mens kan vrae stel oor sekere transkulturele probleme: hoekom word “clochards” vertaal met die streeksbepaalde “bergies”, in plaas van “boemelaars” (103)? Die medikasie “Mogadon” word in die vertaling behou as “Mogadon” (74–75); waarom word “Mépronizine” dan vertaal as “Stilnox” (78–79)?; “dances de salon” word gemeensaam vertaal as “langarm” (92–93); “filaos” (76) word vertaal met ’n woord wat, soos die oorspronklike, nie aan Afrikaanse lesers bekend sal wees nie: “causarinas” (sic; wat van “kasuarisse” of “kasuarisbome”?). In dieselfde gedig (“Die seksuele stelsel in Martinique”) kan die keuse van “basters” vir “mulâtres” bevraagteken word; my gevoel gaan uit na die amelioratiewe “mulatto’s”. “[F]urtif” word vertaal as “vlugtig” (dalk eerder “onderduimse” of “agterbakse”, 95) en “klonte” (115) kon eerder “kluite” gewees het. “[F]lora” (163) klink vreemd teenoor die logiese “plante” en “J’ai envie de faire l’amour” word in ’n oordosis vertaal as “Ek is lus vir liefde, jags, katools” (172–73).

Hierdie leser mis voorts aanduidings van die bundels waaruit gekies is. Op bladsy 210 word foutiewelik gestel dat die “chronologiese volgorde van publikasie” behou is: *La poursuite du bonheur* het enkele jare voor *Le sens du combat* verskyn. Indien die bundels chronologies gelees word, kom die tema van spiritualiteit byvoorbeeld sterker na vore as wat hier die geval is.

My grootste problem met Du Toit-hulle se vertaling is die afwesigheid van ’n deeglik digterlike oor wat lei tot enkele metriese lomp-hede, byvoorbeeld op bladsy 141 (“Die kraak”), bladsy 161 (“Aan die einde van wit”) en bladsy 175 (“Die kalmte van voorwerpe

...”). Die gebruik van kommas in sommige Afrikaanse weergawes lei ook tot steurings, byvoorbeeld die eerste twee reëls van “Skakerings van waansin” (111) en die tweede strofe van “Dit is nege-uur in die aand ...” (133), om enkele voorbeelde te noem.

Literêre vertaling is nie ’n eksakte wetenskap nie en van my kritiek mag dalk nie deur ’n volgende leser gedeel word nie. Die meerderheid vertalings in hierdie boek getuig wel van ’n deeglike besinning oor die proses en Du Toit en haar span kan gelukkigewens word met die wyse waarop hulle die Afrikaanse leser ’n inleiding tot die komplekse poësie en ideewêreld van Michel Houellebecq bied.

Geraadpleegde bronne

Houellebecq, Michel. *The Art of Struggle*. Vert. Delphine Grass & Timothy Mathews. Londen: Alma Books, 2010.

Baudelaire. *Selected Poems*. Vert. en ingelei Joanna Richardson. Harmondsworth: Penguin Books, 1975.

Henning Pieterse

Henning.Pieterse@up.ac.za

Eenheid vir Kreatiewe Skryfkuns

Departement Afrikaans

Universiteit van Pretoria

Pretoria